

Monies og Goldschmidt

Af

J. E. Cart

----- 0000000 -----

Fra dagbladet Dannebrog den 22. april og den 23. april 1894

I disse Dage staar et Slag. Kampen koster ikke Blod, men aarelange Studier, Haab og Fortvivlelse. Slaget staar indenfor Charlottenborgs Mure. Publikums Strøm glider rolig forbi de fylkede Kæmpers Rækker, medens Kunsten strider sin haarde Kamp, her gjælder det Brødet, dér at bevare et allerede vundet Navn, her søger Himmelstormere at sprænge Naturens Grænser og at give Naturen Farver, som den Gudskelov endnu ikke besidder! Der er Foraarsudstilling indenfor Charlottenborgs graa Mure.

Hvis disse Mure kunde tale! De vilde da maaske fortælle om en anden Udstilling, en permanent Udstilling, som lidt efter lidt gennem disse Foraarskampe har vundet sin faste Plads i Folkets og i Kunstverdenens Bevidsthed. En permanent Udstilling, der lever i vor Erindring, der følger os toldfrit over Landets Grænser. En stræng, retfærdig, ubønhørlig Censur har her siddet paa Tidens Domstol og rensset Kunstens Haller for Klikegods og Modestads. Kun faa er de udvalgte. Vi kjender dem alle: Juel, Eckersberg, Simonsen, Marstrand, Frederik Sørensen, Anton Melbye, deres Værker er usynlige til Stede overalt. Graven lukker over dette Kuld af Kunstnere. De fleste fik først Lavrbærkransen efter Døden, deres Jubilæer fejrer vi nu med en Kjærlighed, som vilde have kastet Sollys over deres Liv. Foran Prof. Baches store Billede: "Soldaternes Hjemkomst" staar en Kreds af Beundrere. Kraftigt træder Heltene frem i friske Farver. Lidt efter lidt skiftede dog denne Scene forleden for mit Blik, og Baches Maleri gled ligesom tilbage i Taage; den permanente Udstilling aabnede sine Fløje, og Prof. Monies "Episode af Hjemkomsten i Septemberdagene" udfyldte Rammen. Her er ikke Tale om Sammenligning mellem de to Mestres Værker. I Anlæg og Opfattelse er de hinanden saare forskellige. Monies fine og inderlige Kunst bærer maaske Prisen i Stemmingsfylde, Baches i krigerisk Bravour. Gruppen i Forgrunden paa Monies Billede, hvor den hjemvendende Krieger trykker sit lille Barn til Brystet, medens det ældre omfavner hans Knæ, og Moderen med Mandens Gevær over Skulderen henrykt betragter alle tre, er uovertræffeligt, og Kontrasten: den sørgende Enke med den lille faderløse i Baggrunden, forhøjer Stemningen, Sorg og Glæde kæmper om Herredømmet hos Beskueren. De homeriske, uudtømmelige Kilder: Fryd og Smerte, er her blandede naturlige og gribende og tolker troværdigt hine uforglemmelige Dage.

"Dette er mageløst", udbryder en dyb Basrøst ved min Side og nikker op til Baches støvede, jublende Soldater.

"Ja, det er mageløst. Jeg vil dog tage ud til Professor Monies".

Denne Kunstner lever endnu iblandt os, stille og ubemærket, uden Fakkeltog og Hyldest; ikke desto mindre er han vor ældste Repræsentant for den Retning i vor Malerskole, som Prof. Exner senere med saa stort Talent har dyrket og populariseret. Som bekjendt er det imidlertid næppe Monies 200 udmærkede og følsomme Genremalerier, der vil bære hans Navn til Efterverdenen, skjønt f. Ex. "Dansen i Skoven", "En gammel Kone med sin Kat", "Rekruten fra Frederik Vis Tid", "Konfirmandens Besøg", "Pengebrevet" osv. er Malerier, der ved deres ypperlige Lune, Familielivsskildring og Stueinteriører samt kunstneriske Komposition bør stilles ved Siden af det bedste af, hvad dansk Kunst ejer, i den Genre. De vil tillige vedblive at være historiske Dokumenter af Værd. Ypperst er dog Monies Portræter, af hvilke 700 Stykker har set Dagens Lys fra den samvittighedsfulde Mesters Haand. Mest bekjendte er de offentlige Personligheders Billeder, hvoraf enkelte er skjænkede til Frederiksborgs Museum, foruden ovennævnte "Soldaternes Hjemkomst",

f. Ex. et Portræt af Carit Etlar o.fl. De fleste af Monies Værker smykker Familiegallerierne paa vore Herregaarde. Professor Phisters fortrinlige Billede, der syntes skabt i det Øjeblik, da Arv siger "Hør, Henrik, du est en stor Skalk", gik tabt ved Kristiansborg Slots Brand, et Tab, som den gamle Kunstner regner blandt sit Livs store Sorger.

"Goddag, Hr. Professor, hvorledes har De det?", spurgte jeg deltagende, idet en lille, bleg Mand med kolde, skjælvende Hænder og et melankolsk Smil bad mig tage Plads i hans sollyse Lejlighed paa Gamle Kongevej.

"Det er en svag og henvisnende, gammel Mand, De har for Dem", sagde Professoren. "Penselen maa jeg snart sige Farvel; kan man saa have det godt?"

Jeg saa op paa Væggene, der adskiller sig fra andre gamle Kunstners Vægge derved, at kun faa af hans egne Malerier er blevne hængende, et Tegn paa deres Skabers Popularitet. Hist og her nogle større Skitser og ganske smaa Hoveder, udførte med Meissonniers Mesterskab.

"Fortæl lidt om Fortiden, lidt fra de Dage, da I store herskede i Kunst og Litteratur".

"Jeg kan ingen Ting fortælle; jeg har malet, det er det hele. Jeg anede ikke engang, at det, jeg gjorde, var godt, og nu er det spredt for alle Vinde. Saadan et Kunstneratelier er jo som et Dueslag, den ene flyver ud deraf, den anden flyver ind. Jo, vent lidt, jeg kan dog maaske fortælle en ganske morsom lille Episode. Det var i den Tid med de slesvig-holstenske Kampe. Hertugen af Augustenborg var blevet ældre, og hans Sølvbryllup stod for Døren. Als Beboere sendte mig et Brev, om jeg vilde tage over til Øen og male Prinsens Børn, næsten et halvt Dusin Prinsesser og Prinser. Der fandtes et tysk og et dansk Parti paa Øen, Tyskerne vilde have en tysk Maler Hartmann til at udføre Hædersgaven. Jeg fandt det ganske interessant at skulle male disse fyrstelige Personer og kom derover til de Danske, medens Tyskerne fik deres Maler. Saa malede jeg da disse fem yndige Børn, der for Resten var voxne. Jeg boede nede i Præstegaarden. En Dag havde jeg sat en af Prinsesserne til Tørring i Vinduet. En af Tjenestepigerne kilede ind til Fruen og raabte, at nu var en af Prinsesserne komne i Præstegaarden. Huset kom i Oprør, Fruen fik sig pyntet – jo, Prinsessen var i Huset, paastod Pigen – og det blev en komisk Historie! Den tyske Maler vilde naturligvis gjærne stikke mig ud, og hans Landsmænd opfordrede ham til at give sin Mening til Kjende, da mine Billeder var færdige. Han kom ind i mit Atelier, hvor Malerierne stod opstillede. Han forblev længe tavs, endelig nærmede han sig til mig, bukkede dybt og sagde:

"Nu trækker jeg mig tilbage; men tillad mig, før vi skilles, at male den danske Mester".

Saa malede han mig og skjænkede Præstefruen Billedet.

De spørger om vort Kunstnerliv? Vi samledes i Klubben "Det gode Sindelag" henne i Boldhusgaden. Jeg var med om at stifte den. Der kom ikke en fremragende Størrelse til Byen. uden at han strax lod sig indføre i Sindelaget. Det ene Selskab affødte det andet, ligesom de prægtige Kunstnerkarnevaller, i hvis Direktion jeg ogsaa indtraadte. En Aften husker jeg, at vi havde Løjer med Danmarks Loria. fordi en anden maskerede sig og efterlignede ham saa mesterlig, at de tilsidst kom op at strides om, hvem af dem der var den virkelige Loria, uden at det lykkedes den ægte at overbevise den falske.

I "Det gode Sindelag" mistede jeg mit Maleri af Fru Heiberg. Den talentfulde Skuespiller Christian Schmidt døde, som De ved. og efterlod meget uheldige pekuniære Forhold. Det greb os dybt, at dette skulde være Enden paa denne Kunstners sprudlende Liv og friske

Humor, hvormed han saa ofte havde glædet os alle. Vi besluttede at gjøre noget for Enken. Enhver gav sit dertil.

"Jeg skjænker det Billede dér", sagde jeg og pegede paa Fru Heibergs Maleri, som tilfældigvis var udstillet i Sindelaget.

Mange mente. at jeg hellere maatte give Penge, at jeg senere vilde fortryde det.

"Nej, nu er det givet bort. behold det".

Der blev raadslaaet. Etatsraad Clausen foreslog at lodde det bort. Saa vandt Foreningen det selv paa de usolgte Numre. Derefter holdt vi indbyrdes Avktion over det i Foreningen. Etatersad Clausen kjøbte det for 400 Rdl.; ved Tombolaen indbragte det 1100 Rdl. Nu er Maleriet i Etatsraadinde Clausens Besiddelse.

Fru Heiberg har i sine Livserindringer udtalt sig meget smigrende om min Opfattelse af hende. Hun siger:

"Se paa mit Billede, malet af Monies. I dette (hendes femte Portræt) er jeg først færdig med min Personlighed, her ser jeg mit oprindelige Væsen atter træde frem med det dybe Tungsind, der var nedlagt i min Natur, men med Fare for at dette Tungsind kunde udarte sig til en vis tung, borneret Alvor, der fortærede mig i anstrængende Arbejde, hvor Pligten dominerede alt. Men endnu fures ikke Trækkene af Bitterhedens eller Harmens Lidenskaber, jeg ser endnu saa stille hen for mig, om der end alt i dette Billede ligger nogen Smerte, som ikke lader sig skjule".

Jeg husker for Resten et pudsigt Træk, som Fru Heiberg betroede mig, medens hun sad for mig og ofte pludrede som en Sangfugl.

"Véd De, naar jeg falder paa Scenen, sørger jeg naturligvis for, at det tager sig ud for Parkettet, og at mine Fødder viser sig saa smaa som mulig, derfor vender jeg Fodsaalerne mod Publikum og har malet en sort Rand paa de nye hvide Saaler, man lægger da blot Mærke til det lyse og beundrer mine smaa Fødder".

En Gang, da hun var meget glad over mit Arbejde, lovede hun at gjøre mig en eller anden Glæde til Gjengjæld, naar det stod i hendes Magt. Jeg huskede det og bad hende kort efter om at anvende sin indflydelse til Fordel for en fattig Statistinde, en bekjendt af min Hustru. Jeg hørte dog aldrig, at min Henvendelse havde frugtet. Men hvorfor tale om alt det, som nu ligger saa langt tilbage i Tiden".

Professoren tav og fremtog et gulnet Papir:

"Se her et Brev fra min Ven Rosenkilde:

"Da jeg i Aftes kom hjem fra Theatret, blev jeg meget glædelig overasket ved det smukke, tiltalende Maleri, De har foræret mig. Jeg spurgte jo strax mig selv, hvorved jeg havde gjort mig fortjent til en saa stor Opmærksomhed, men den lille Skygge, som Tvivlen kastede over min Glæde, forjoges øjeblikkelig ved Tanken om de glade Timer, vort herlige Samliv har forskaffet os, vore Vandringer i den dejlige Skov, hvorfra De har sendt mig et saa smukt Minde, og endelig om vort kunstneriske Broderskab, der til Trods for de forskellige Veje, dog lader os arbejde til et og det samme ophøjede Maal: Det sande og det skjønne".

Ja, det var Kammeratliv i det gode Sindelag. Der var Kaptajn Schack, ham, Frenologen, Maleren; naar han havde Vagt, var vi alle nede i Hovedvagten, et helt Kompagni, Anton Melby, som morede sig med at fortælle de skrækkeligste Røverhistorier, hvori han selv næsten altid var Helten, Bournonville, Violoncellisten Kellermann, som først blev i godt Humør, efter at have spist en stor Bøf, men saa spillede han for os alle, saa det var en Fryd,

Mantzius, som deltog i vore saakaldte Professorkomedier paa Folketheatret og roste mig paa sin brusque og godmodige Maade.

"De var F. . . . g . . . mig den bedste efter mig".

Min fortrolige Ven var Goldschmidt, ham kendte jeg fra vor tidligste Ungdom. Han var allerede den Gang en ejendommelig Personlighed, en udmærket Søn, opfyldt af dyb Kjærlighed til sine Forældre. Jeg husker f. Ex. at vi en Gang var i Skoven sammen med Høsts og Goldschmidts Forældre. Høst bad os at drikke en af de tilstedeværendes Skaal. Goldschmidt for i Vejret, slængte sit Glas til Side og udbrød:

"Jeg drikker ikke med, det var bedre, om de havde drukket min Moders Skaal først".

En anden Gang havde jeg Gilde ude paa Toldbodvejen. De véd, jeg byggede selv det rare Hus i Grønningen, som nu Nonnerne har. Til mit Gilde var ogsaa Goldschmidt og hans Søster budne, Faderen derimod ikke. Men saa kom Goldschmidt op og sagde : "Dersom De vil, at jeg skal komme, maa De ogsaa indbyde min Fader. Senere flyttede Moderen med Sønnen til Badstuestræde. Tilsidst blev vi Naboer herude paa Gamle Kongevej og spadserede daglig sammen. Han sagde ofte, at han saa' sit Publikum i mig. Enten læste jeg hans nye Arbejder højt, eller han læste dem for mig; efterhaanden som de blev til, naar jeg rettede ham, blev han aldrig vranten eller "mopsig", ikke engang, naar jeg begyndte at modsige ham i Nemesis'en; han sagde da i Regelen sagtmodig: "Det har De maaske Ret i, og hans kjærlige og trofaste Søster Ragnhild nikkede saa mildt dertil. Saaledes blev det ved i en Række af Aar. Vi gik og diskuterede i Frederiksberg Have og sad i Solen paa Bænkene. Goldschmidt var mig i flere Henseender til stor Glæde, men jeg misbrugte ham vist ofte.

"Jeg kunde have Lyst til at forsøge et historisk større Maleri", sagde jeg en Dag, "men jeg véd ikke, hvad det skulde være.

"Det er jo ganske uhyre nemt", udbrød Goldschmidt. "Lad mig tænke lidt derover. De skulde male den sidste Makkabæerinde, et dejligt Emne, det skal være Herodes og Mariamne, De husker, Herodes lod hendes hele Slægt udrydde, hun hadede ham, han truede med at tage hendes Liv, hun behandlede ham med Foragt. Saa lod han hende dømmes ved offentlig Ret, og en Ypperstepræst oplæser Dødsdommen for hende, hun tilkaster ham et stolt Blik – ser De ikke det hele, det er herligt, han lader hende henrette, men saa synker han sammen, er helt herunder".

Sujettet greb mig, altsaa jeg malede et Billede derom, 4 Alen langt, det kom paa næste Udstilling. Det som interesserer mig mest ved denne Historie, nej, græmmer mig, volder mig sjælelig Lidelse den Dag i Dag, er at jeg ødelagde det, gennemskar mit Herodesbillede, skjønt flere Mestre, bl. a. Marinemaler Sørensen, sagde, at der var Figurer deri, som var fuldt ud rembrandtske. Jeg ødelagde det fordi jeg syntes en Tilskuer betragtede det ironisk. Saaledes har jeg alle Tider været, saa snart der kom noget i Vejen, saa væk med det. Jeg øvede selv den strængeste Kritik over mine Arbejder, men den Gjærning fortrød jeg bittert, skjønt jeg aldrig har haft nogen Tro til mig selv. Saaledes har jeg forøvrigt ofte ødelagt mine Malerier, f. Ex. Bournonvilles og Johan L. Heibergs, senere kom der Bud fra Norge, om jeg endnu var i Besiddelse deraf.

Saa døde Goldschmidt, som De véd, af Forblødning. Det kom mig ikke uventet ; vor fælles Læge havde forberedt mig paa hans Død. I sit sidste Øjeblik saa' Goldschmidt. at der var Blod omkring ham.

"Hvad er alt det røde her? spurgte han, "de har spildt vor gode Vin".

Jeg mistede min bedste Ven og savner ham meget. – Nej, man skulde aldrig være kommet ind paa Kunstnerbanen, som avler Ærgjerrighed. man burde være blevet en dygtig Haandværker".

"Deres Land og Deres Børn takker for alt, hvad De har været for dem".

"Mine Børn", ytrede Professoren, og hans Ansigt lyste. "Ja, min Familie er min Helligdom. Tre Gange blev der budt mig Plads i Akademiet, som De ser er mit Atelier her daarligt, men jeg tog ikke mod Tilbudet, fordi min Hustru, den Engel, hellere vilde bo herude sammen med sine Søstre, og for den Slags Følelser bør alle andre Hensyn vige. Nu er de allesammen døde, det var et forgjæves Offer, jeg bragte dem. I Dag er jeg en ensom og melankolsk gammel Mand".

"Gaar De aldrig mere ud?"

"Jo, min Søn og jeg var forleden ude i Nørrebro Theater; vi røg vore Cigarer og drak en Kop The og lo af. hvad vi saa Vi skal skam snart derud igjen; jeg har godt af lidt Adspredelse, saa lever jeg op paa ny. – Som sagt. nu har jeg kastet Penselen og slaar mig til Bogen. Det er den gamle Historie, jeg for Tiden læser, om Jødernes Hjemkomst fra Babylon, hvorledes det kloge Folk øjeblikkelig gjenoprettede deres Akademiskole. Vi staar i moralsk Henseende uhyre langt tilbage for hine Tidens alvorlige Stræben mod Forælding; hvilken Dybde i deres Sentenser! Det er dog vor Forælding, det hele kommer an paa – og vi tror, at vi er gaaede fremad, Ja, vi er nogle Helvedeskarle, er vi!

Se, nu er det igjen Apriludstilling; i Aar er jeg ikke med længer. Der falder mig en Vise ind, jeg en Gang lavede til en Foraarsudstilling; jeg er ogsaa Digter, maa De vide. De skal høre min Vise, inden De gaar".

Den gamle Mand begyndte med blød og rystende Stemme til en Melodi af "Ungdom og Galskab" at synge:

Hvis et godt Raad I følge vil,
lad os da nyde Øjeblikkets Glæde.
Husk, at saa længe Verden den var til,
har kun Sorg og Glæde her haft Sæde.
Kunstneren har nu malet, modellert
Mennesker, Landskaber, Svin og Køer og| Heste,
men vent nu, til det bliver kritisert,
først saa véd man, hvad der er det bedste.

Hvis man saa ret belæres vil,
saa bli'r man narret slemt April.
Nu, kjære Venner, lad os klinke paa
hver en god og ærlig Fremadstræben.
Lad saa én mer, en anden mindre naa,
kun Ærlighed i Hjærtet som paa Læben.
Hvis man saa for Alvor ret blot vil,
saa bli'r man narret ej April !

Den fordums saa fejrede Kunstner sidder nu ensom derude i Forstaden og lever i Mindernes Verden. En Olding, der med bøjet Hoved lytter til det fjærne Liv, hævet over Døgnets Kampe, medens hans Hjærtet endnu slaar varmt for det smukke og gode. Om han føler sig glemt og tilsidesat, véd jeg ikke, men han har sikkerlig naaet den Højde, hvortil Manddommen i dens stærke Lidenskabers Tid sjælden naar: Resignationens Fred, der lever sit rigeste Liv i og for andre.

Maatte disse Linjer bringe den| gamle Mester en Hilsen og Tak.

- - - - - ooo0ooo - - - - -